

ВПЛИВ ПРОЦЕСІВ РЕЛОКАЦІЇ НА ДОВКІЛЛЯ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Євгеній ГОШОВСЬКИЙ

*аспірант кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна
<https://orcid.org/0009-0002-2828-3789>*

В умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні значно загострилися взаємозалежності між вимушеною ревакацією цивільного населення, підприємств та установ, що справляє комплексний вплив на стан навколишнього середовища у відносно безпечних регіонах.

Умови вимушеної релокації збільшують навантаження на місцеві екосистеми та інфраструктуру приймаючих громад та регіонів. Водночас руйнування довкілля внаслідок бойових дій стає додатковим чинником, що спричиняє нові хвилі міграції населення. В умовах сучасних викликів досягнення балансу між раціональним природокористування та задоволенням суспільних потреб на фоні загальної кризи, набуває особливого значення та стає одним із ключових завдань планового правового регулювання.

Продовження бойових дій призведе до зростання виробничих та експортних втрат і підвищить імовірність зупинення багатьох підприємств. Натомість підприємства промисловості зіткнулися з проблемами купівлі валюти для імпорту, переривання ланцюгів постачань, недостатнього кадрового забезпечення і релокації виробництв, розташованих на територіях, де відбуваються активні бойові дії. Все це актуалізує напрям наших досліджень і вимагає розробки теоретико-методологічного інструментарію забезпечення резильєнтності національної соціально-економічної системи до зовнішніх викликів і загроз, наділяючи її здатністю швидкого реагування і відновлення траєкторії зростання.¹

Уряд впровадив програму підтримки релокації бізнесу для збереження економічної активності, що дозволяє підприємствам

¹ Резильєнтність ендегенного розвитку регіонів в умовах глобальних викликів та шоків: монографія / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. редактор М.І. Мельник. Львів, 2024. 307 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку») ISBN 978-617-14-0199-0 (електронне видання) 307 с.

переміщатися з небезпечних регіонів до більш безпечних. Держава надає допомогу в транспортуванні, релокації та створенні робочих місць на новому місці. Це сприяє стабілізації зайнятості в регіонах, куди переїжджають підприємства, та підтримує економічний розвиток навіть у складних умовах².

Перш за все варто відмітити відсутність системного підходу у правовому забезпеченні раціонального природокористування. Це створює правові колізії та ускладнює ефективне управління природними ресурсами. Одним із ключових викликів для еколого-правової науки є необхідність законодавчого закріплення екосистеми як цілісного об'єкта правового регулювання. Йдеться про розгляд екосистем не лише як сукупності природних ресурсів, з урахуванням їхньої ролі у природному середовищі, економіці та суспільстві.

В умовах правового режиму воєнного стану питання комплексної екологічної політики та створення ефективних механізмів правового регулювання у сфері охорони та використання природних ресурсів відходять на другий план, оскільки пріоритетними стають питання безпеки, промислових можливостей та логістики. Раціональне використання природних ресурсів має підтримувати баланс між невідворотними наслідками для природного середовища та суспільною потребою у природокористуванні. Проте загальні ризики, пов'язані з воєнним станом, висувують на перший план категорії безпеки, доступності та необхідності, тоді як питання екологічної безпеки та пошуку компромісу залишаються другорядними.

У контексті визначення основного пріоритету, слід відзначити думку Петрецької Н.І., «Управління здійснюване військовим командуванням та органами державної влади у воєнний час має вагомий вплив на забезпечення національної безпеки, регулювання в системі управління національним господарством та характеризується допустимістю обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб, щоправда законом передбачається строк дії цих обмежень»³.

Ефективна релокація підприємств в умовах війни є важливим стратегічним пріоритетом для збереження економічного потенціалу та збалансованого розвитку країни. Попри високу вартість і складність

² Розпорядженням Уряду №246-р від 25.03.2022: передбачає план невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text>

³ Петрецька Н.І. Правове забезпечення раціонального природокористування в умовах воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, 2022. Серія ПРАВО. Випуск 74: частина 2. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.74.37>

процесу, за рік повномасштабної війни (станом на поч. березня 2023 р.) за урядовою програмою було переміщено 800 підприємств, з яких 623 відновили роботу. Серед релокованих підприємств домінують металообробні, машинобудівні, медичні та фармацевтичні компанії, а також підприємства легкої промисловості та ІТ-галузі. Зокрема, багато компаній оптової торгівлі переміщують свої логістичні центри, а ІТ-компанії створили кластери у Львівській та Закарпатській області.

Екологічні питання частково враховуються в рамках програм релокації, що реалізуються в Закарпатській та Львівській областях. Зокрема, важливою умовою переїзду бізнесу в Закарпаття є екологічно безпечний підхід, при цьому перенесення та функціонування виробничих потужностей повинні відбуватися без шкоди для довкілля⁴.

Також треба пам'ятати, що в Карпатському регіоні, урахуовуючи обмеженість природних ресурсів і значну кількість уразливих природних екосистем, промислове зростання, а також збільшення антропогенного навантаження спричинюють додаткові екологічні загрози, нехтування якими може призвести до небажаних екологічних, а в більш далекій перспективі і соціально-економічних наслідків.

Діяльність військового командування та органів державної влади у воєнний період має визначальний вплив на забезпечення національної безпеки, функціонування економіки та застосування передбачених законом обмежень конституційних прав громадян. Варто наголосити, що такі обмеження, легітимізовані чинним законодавством, характеризуються чітко визначеними часовими рамками, а трансформація управлінських механізмів в умовах воєнного стану фундаментально видозмінює процедурні аспекти відповідного правового режиму. Імперативною вимогою залишається дотримання принципів раціонального природокористування та сталого розвитку територій, які приймають релоковані підприємства. Проте це питання суспільного пріоритету в умовах воєнного стану

Гармонізація національного екологічного законодавства з міжнародними правовими стандартами сприяє уніфікації категоріального апарату в сфері екологічної шкоди та ризиків, а також інтеграції екологічних принципів у суміжні галузеві політики. За результатами емпіричного аналізу, обсяг релокованих підприємств на початковому етапі війни склав лише 0,55% від загальної кількості діючих суб'єктів господарювання. Геопросторова дистрибуція

⁴ Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2027 року. ЗРНГО «Волинський ресурсний центр» в рамках проекту «Підтримка актуалізації стратегій розвитку шести регіонів України» URL: <https://carpathia.gov.ua/storage/app/sites/21/Economics/regional%20development%20strategy%20until%202027.pdf>

релокованих підприємств демонструє їх концентрацію у чотирьох західних областях, які наразі умовно визнаються більш безпечними. Суб'єкти господарювання, переміщені за державною програмою підтримки, демонструють позитивний економічний ефект, зокрема через збільшення податкових надходжень до місцевих бюджетів у формі ПДФО. Водночас значна кількість малих підприємств та фізичних осіб-підприємців, які здійснили релокацію без зміни юридичної адреси, мають обмежений вплив на регіональний розвиток, оскільки їх діяльність зосереджена переважно у сферах послуг, торгівлі та інформаційних технологій.

Важливо відзначити, що висновок відображає інтеграцію правових, економічних та екологічних аспектів управління в умовах воєнного стану. Критичною є роль моніторингових заходів для документування змін природно-ресурсного потенціалу регіонів, а також необхідність якісної гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами при збереженні унікальності природних ресурсів. Цілісне розуміння поточної ситуації та створює базу для прийняття подальших рішень з урахуванням національних пріоритетів та викликів воєнного часу. При цьому існує нагальна потреба не лише у вирішенні економічних і соціальних завдань, а й у забезпеченні екологічної безпеки. Забезпечення раціонального природокористування та дотримання принципів сталого розвитку мають стати невід'ємною складовою державної політики, що дозволить мінімізувати шкоду довкіллю під час релокації підприємств і сприятиме збереженню природного надбання України в умовах воєнного конфлікту.